

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

**ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA
PROGRAMI**

A TÜRK DİLİ VE YAZINI UZUN TEZİ

SUSTURULMUŞ BEDENLERİN ÇIĞLIKLARI

Danışman Öğretmen: Arzu ÜNAL

Öğrencinin Adı: Zeynep Ezgi

Öğrencinin Soyadı: YANARATEŞ

Diploma Numarası: 001129097

Sözcük Sayısı:3794

Araştırma Sorusu: Fakir Baykurt'un "Tırpan" adlı romanında toplumun kadına bakış açısı nasıldır?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya programı A Türk dili ve yazını kapsamında hazırlanan bu uzun tezde Fakir Baykurt'un "Tırpan" adlı romanında kadına bakış açısının nasıl olduğu incelenmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde yapıtın ele aldığı sorunsallarla ilgili genel bilgi verilmiş, kadına bakış açısını değiştiren etmenlerden kısaca söz edilmiştir. Gelişme bölümünde ise kırsal kesimde kadın teması "Maddi Sıkıntılar ve Boynu Eğik Kadınlar", "Din Olgusu Karşısında Kadın", "Evlilikte Kadının Söz Hakkı", "Anne, Baba ve Kız Çocuk İlişkisi" ve "Başkaldırı" başlıkları altında incelenmiştir. Tezin sonuç bölümüne gelindiğinde kırsal kesimde kadına bakış açısını etkileyen çok çeşitli etmenler olduğunun üzerinde durulmuş, ataerkil toplum yapısında varlığını yeni yeni hissettiren başkaldıran kadınlara ve sürekli baskı altındaki ezilmiş kadınlara değinilmiştir.

Sözcük Sayısı:109

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	4
2. TOPLUMUN KADINA BAKIŞ AÇISI	5
2.1. Maddi Sıkıntılar ve Boynu Eğik Kadınlar	5
2.2. Din Olgusu Karşısında Kadın	7
2.3. Evlilikte Kadının Söz Hakkı	9
2.4. Anne, Baba ve Kız Çocuk İlişkisi	12
2.5. Başkaldırı	13
3. SONUÇ.....	14
4. Kaynakça	17

Araştırma Sorusu: Fakir Baykurt'un "Tırpan" adlı romanında toplumun kadına bakış açısı nasıldır?

SUSTURULMUŞ BEDENLERİN ÇIĞLIKLARI

1. GİRİŞ

Tanzimat dönemiyle edebiyatımıza giren roman türünde yıllarca İstanbul'da yalılarda yaşayan aydın kesimin hayatı anlatılmış; Anadolu'da halkın sürdürdüğü yaşama değinilmemiştir; ancak zamanla değişen yaşam koşullarının ve dönemsel özelliklerin etkisiyle Türk romanında işlenen konular da değişikliğe uğramış ve Ulusal Edebiyat'la beraber yazarlarımız Anadolu'da halkın yaşayışına ait eserler vermeye başlamıştır. Köy Enstitüsü mezunu olan Fakir Baykurt da yapıtlarında kırsal bölge halkını, onların yaşadıkları zorlukları, köylerde süregelen eğitimsizliği, maddi sıkıntıları, kadın-erkek eşitsizliğini temel alan yazarlarımızdan biridir. *"Ne yapmak istedim ben? Köyün, köylülerin yaşamına ışık tutmak. Bunu sanatın gereklerini, her iyi yazarı birinci derecede ilgilendiren sanatsal kaygıları göz önünde tutarak yapmak istedim. Toplumda hiç konuşmayan ya da yeni yeni konuşmaya başlayan bir katmandı biz yazmaya başladığımızda köylüler. Özellikle kadınların ağızları var, dilleri yok gibiydi. Hepsinin eline vur, lokmasını al."*(Kabacalı, 281)

Fakir Baykurt'un "Eline vur lokmasını al!" olarak nitelendirdiği, "Ağzı var dili yok" olan kadınlarla, erkekler arasında geçmişten bugüne hiçbir zaman diliminde, tam bir eşitlik sağlanamamıştır. Hem kadın ve erkeğin birbirinden farklı biyolojik yapıları hem de toplumun dayattığı kalıp düşünceler, toplumun gözünde kadın ve erkeği birbirinden oldukça ayrı kılmaktadır. Kadın her zaman zayıf ve korunmaya muhtaçtır, erkek ise maddesel gücün sembolüdür. Günümüz Türkiye'si'ne bakıldığında, kentleşme ve okur-yazarlığın artışıyla toplumsal cinsiyet kavramının yarattığı eşitsizliklerden bir nebze de olsa arınıldığı söylenebilir; ancak yine de göz ardı edilemez bir kırsal yaşam gerçeği vardır. Çocuk sayılabilecek bir yaşta evlenen kadın, evinde oturup çocuklarına bakarken kadının "küçük tanrısı" olarak kabul ettiği erkek ise istediğini yapmakta ve hatta birden çok kez evlenmektedir. Erkek evin reisi ve alınan kararlarda tek söz sahibidir, kadına toplum tarafından yüklenen rol ona susmayı öğretmiştir. İşte, çoğu kentlinin habersiz olduğu bu

durumu Fakir Baykurt “Tırpan” adlı romanında gözler önüne sermiş, ataerkil toplum yapısına, ekonomik sıkıntılara ve paranın beraberinde getirdiği güce gerçekçi bir anlatımla değinmiştir.

“Çocuk gelin” izleğini eleştiren yapıtta, toplumun her yaştan kadına bakış açısı açıkça görülebilir. Yapıtta odak figür Dürü aracılığıyla kız çocuklarının bir nesne olarak görülmesi irdelenmiş; din olgusunun ve ekonomik sıkıntıların kadının toplumdaki yerinin belirlenmesinde nasıl etkili olduğu anlatılmıştır. Baykurt, yapıtında ezilmişliğin ve sömürülüşün yanı sıra kadının başkaldırısına ve gücüne de yer vermiştir. Bu tezde de kırsal kesimde “kadın” figürünün, “Tırpan” adlı yapıtta nasıl ele alındığı incelenecektir.

2. TOPLUMUN KADINA BAKIŞ AÇISI

2.1. Maddi Sıkıntılar ve Boynu Eğik Kadınlar

Yaşı oldukça ileri olan Kabak Musdu’nun on üç yaşına yeni basmış Dürü’ye talip olmasıyla başlayan Fakir Baykurt’un “Tırpan” adlı romanı köylü halkın, kız çocuklara karşı bağnaz tutumunu açıkça iki nedene indirir: Ekonomik sıkıntılar ve dinsel değerlerin yanlış yorumlanması.

İlk olarak ekonomik sıkıntıların etkisi ele alındığında Gökçimen Köyü’nün tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylüleri yoksullukla boğuşmaktadır. Bir yanda ailede beslenmesi gereken boğaz sayısı diğer yanda topraktan elde edilen gelirin yetersizliği köylünün belini bükmektedir. Bu da köylü halkın kız çocukları da birer gelir kaynağı olarak görmesine neden olmuştur. Başlık parası ve düğün öncesi kızın ailesine verilen hediyeler içinde bulunulan uzam göz önünde bulundurulduğunda azımsanamayacak ölçüdedir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti ve onunla beraber kadına verilen haklar, eğitimin yetersizliği ve dinsel inanışların ön planda oluşu gibi nedenlerle köylünün yaşamında hiçbir şeyi değiştirmemiş, geçmişten bugüne kız alıp vermeler, töreler nasıl geldiyse öyle devam etmiştir. “*Neyin nesi, kimin fesi olduğu belirsiz bir demokrasi çıktı. Yarım yurum bir okul geldi. Kaymakam uğradı. Evlere çantalı pilli radyolar girdi. Gene de dipli köklü bir değişim olmadı yaşamda. Kızların alınıp satılması geleneği sürdü geldi.*” (Baykurt, 2) Yapıtta kız çocuklar “mal”, onlara talip olanlar “müşteri”, evlilik kararı ise “alışveriş” olarak adlandırılmıştır. Her genç kızın bir

değeri, babanın kızının evlenmesine izin vermek için biçtiği bir fiyat vardır. Maddi istekler karşılandığı sürece evliliğin resmi olup olmadığının, imam nikahının doğuracağı olumsuz sonuçların ve çok eşliliğin hiçbir önemi yoktur.

“Parayı kuşağına doldurup gelen, istenen altınları da takınca, beğendiği kızı ata bindirip götürmüş, gel demiş imama, kıydırmış nikah, ondan sonra istediği kadar çocuk doğurtmuş. Yıllar geçip Gökçimenli kız biraz kocayınca, onu bir köşeye itmiş, belki onun kazancıyla, Gökçimen’e varıp bir kız daha almıştır.” (Baykurt, 1)

Yapıtta yaşamı mercek altına alınan odak figür Dürü de yoksul, kıt kanaat geçinmeye çalışan bir ailenin kızıdır. Bu koşullardaki bir ailenin kızına Ankara’yla bağlantısı olan, hali vakti yerinde birinin talip olması köylülerce “talih kuşu” olarak görülmüştür. Dürü’nün Kabak Musdu’nun torunu yaşında olması yadırganmamıştır. Halbuki Dürü, Kabak Musdu’dan ölesiye iğrenmekte ve korkmaktır. Musdu ve evlilik onun karabasani haline gelmiştir.

Anadolu’da köylünün tutumuna göre kız çocuğu ergenliğe girdi mi bir an önce evlenmeli, yerini yurdunu bilmelidir. Dürü’yle Kabak Musdu arasındaki yaş farkı Kabak Musdu’nun maddi durumu düşünüldüğünde önemsenmeyecek ayrıntılardır. *“Erkeğin yaşlısı olmaz! Erkeğin çirkini olmaz! Karı kazancı yerindeyse tamamdır! Kabak Musdu Ağa’nın kolunu tutacak kimse yok bu dağlarda düzlerde! Parası malı da çok, hamdolsun!..”* (Baykurt, 59) Köylünün bu evliliği bu kadar desteklenmesinin, Dürü’nün anne ve babasına, Havana ve Velikul’a, kızlarını vermeleri için baskı yapmasının bir nedeni de Kabak Musdu’nun Dürü için bir kurtuluş olarak görülmesidir. Bu evlilik gerçekleşirse Dürü’nün elleri sıcak sudan soğuk suya girmeyecek, annesi ve köydeki diğer kadınlar gibi ahırlarda, tarlalarda ev geçindirmek için didinip uğraşmayacaktır. Elbette Musdu da evlenmeyi bu kadar istediği kızı üzecek değildir(!), Dürü’yü bir eli yağda bir eli balda yaşatacak, ona sonunda gün yüzü gösterecektir. Gökçimen halkı bu düşüncelerle “Dürü daha el kadar çocuk. Ben onun kadın olduğunu bilmem daha” diye direten Velikul’un aklına girmiş ve onu evliliğe ikna etmiştir. *“Bugünkü günde, kız alacaksan varsıl yerden al. Vereceksen varsıl yere ver. Yoksulluk zorlu pehlivan! Yoksullukla güreşilmiyor. En güçlü pehlivanları yeniyor yoksulluk.”* (Baykurt, 26)

Yapıtta maddi sıkıntılarının köylü halkın hayatına yön vermesinin yanı sıra varıl olanın egemen gücüne de değinilmiştir. Kabak Musdu'nun ekonomik durumu köylüyle karşılaştırıldığında oldukça iyidir. Musdu, sahip olduğu mal varlığıyla dikkat çekmekle birlikte Ankara'yla da kuvvetli ilişkiler içindedir. Bu durumu köylüden saygı görmesine yardımcı olmakta, hatta istediği her şeyi yapabilmesine kolaylık sağlamaktadır. Kabak Musdu'nun yakınında olmak köylü için ayrıcalıktır. Musdu ne yapıyorsa yanlış bile olsa, doğrudur düşüncesi yaygındır. Geleceğe yatırım yapmak her koşulda Kabak Musdu'ya destek çıkmaktır. “*Kabak Musdu Ağa'mızın aradığı kız olsun! Bu olmazsa öbürü olur! Onda o para, o mal oldukça!.. Koca Evcü köyü onun!*” (Baykurt, 80) İçinde bulunduğu ortamın bu kadar elverişli olması Kabak Musdu'ya her şeyi yapmayı kendinde hak görmesi için bir fırsattır. “Cinli Kamile” diye adlandırdığı karısının ona göre süresi dolmuştur. Eve genç ve güzel bir kızla hayat gelmelidir. Bu sefer kendi deyimiyle “Kız alacaktır”. Kocamış karısından sonra o kızla tekrar gençliğin hazzını yaşayacaktır. “*Kız gibisi var mı dünyada be? Ömrümüzü daha fazla çürütmenin lüzumu yok bu cinli karıyla! Para dersen var. Mal dersen gani. Vücudum da yerli yerinde hamdolsun! Neye almayacakmışım? Deral alıp bugünkü günlerimin değerini bilmeli, tadını çıkarmalıyım!*” (Baykurt, 31)

Kabak Musdu için para her kapıyı açan bir çözüm yoludur.. Gökçimen Köyü'nden gök gözlü Dürü'ye talip olduğu andan itibaren de aileyi ikna etmek için yine parasının gücünden faydalanmıştır. Dürü'nün elini sıcak sudan soğuk suya sokmayacağını, ona her şeyin en iyisini alacağını tekrar tekrar söylemiş, hiçbir masraftan çekinmemiş hatta başlık parasını istenenin oldukça üstünde tutmuştur. “*Onu bu evin hanımı edeyim. Onu şehire götürüp gömme banyoların içinde çimdireyim. İsterse hiç getirmeyeyim oralardan. Gençlik Bahçesi'nin içindeki salıncaklara bindireyim. Maraş dondurmaları alıp yedireyim. (...) Cinli Kamile otursun burda!..*” (Baykurt, 31)

2.2. Din Olgusu Karşısında Kadın

Yapıtın geneline bakıldığında kadın figürlerin arka planda oluşu ve söz hakkına sahip olmayışı açıkça göze çarpar. Dürü'nün evliliğinin öz iradesi dışında, babasının aldığı kararlar gerçekleşmesi, annesi Havana'nın elinin kolunun bağlı olması, Kabak Musdu'nun bir kez daha evlenmeye karar vermesi ve evlilik kararına ilk eşinin sesini çıkartamaması bu duruma örnektir. Tüm bu sorunların arkasında yatan bir diğer neden ise din olgusudur. Geçmişten bu

yana köylü din konusunda yeterli şekilde eğitilmemiş bu da var olmayan kuralların, törelerin var gibi gösterilmesine neden olmuştur. Fakir Baykurt da “Tırpan”da bu izleğin yarattığı sorunlara dikkat çekmiştir.

Gerçek anlamda din eğitimi almayan köylü din hocasının dediği her şeyi sorgulamadan kabul etmekte bu da dinin çıkarlar doğrultusunda kullanılmasına sebep olmaktadır. Din hocasının “günah dediği günah, sevap dediği sevaptır”. Bu nedenle kimse, Dürü’yle Kabak Musdu arasındaki yaş farkını sorun olarak görmemiş, hocanın “Olur!” dediğine karşı çıkmamıştır. Halk hocanın dediklerini kabul etmeye bu kadar hazırken kadının sosyal yaşamdaki yerini de din belirler hale gelmiştir. Hocanın halka öğrettiğine göre erkek, kadından, baba anneden üstündür ve kadının kocasına itaat etmesi farzdır. Ters olacak şekilde davrananlar günaha girmektedir. Bu düşünceyle yetişen insanlar da buna göre davranmakta, erkekler böbürlene böbürlene kendilerini kadınlardan üstün görmekte; kadınlar ise kocalarının her dediğine boyun eğmektedir. Dürü’yü ikna edecek ve onu günaha girmekten(!) koruyacak kişi yine köyün imamıdır.

“Baba hakkının ana hakkından ağır gelmesi gibi, koca hakkı da baba hakkından ağırdır! Eğer ki dünyada 'secde' iki olsaydı, biri Allah'a biri kocaya olurdu! Maşar günü, Allah'a itaat etmeyenler yüz elli gün, kocasına itaat etmeyenler bin gün yanacak! Bir de kocasına itaat edenleri sor bana! Onlara hiç sorgu yok; anladın mı? Onlar dosdoğru cennete gidecek!” (Baykurt, 107)

Kabak Musdu Allah'ın buyruğu, Peygamber'in kararıyla Dürü'ye talip olmuş; ancak ne Dürü'nün babası Velikul ne de gözü yaşlı annesi Havana ilk başta bu evliliğe sıcak bakmamıştır. Köylü bunu anladığı anda her ikisini de ikna etmek için her söz töreyle başlayıp töreyle bitmiştir. Köylüye öğretildiği şekliyle evlilik Allah'ın emridir ve Havana'nın, Velikul'un buna karşı gelmesi günahdır. Yüzyıllardır süren töreye göre kız çocukları ergenliğe adım atar atmaz kocaya varmalıdır. Karar alınan evliliği bozmak, yaş farkını sorun etmek gibi yeni adetlerin, töreye karşı gelmelerin Gökçimen Köyü gibi kapalı, dış dünyadan soyutlanmış bir uzamda yeri yoktur. *“Ulan, oğlun var, vereceksin; kızın var, gelin edeceksin! Üç üç, beş beş, alacaksın parasını, vereceksin kızını! Töre bu! Kim bunun dışında kalabilir de,*

evermeyebilir oğlunu kızını? Sen kendin yapabildin mi? Ben kendim yapabildim mi? Oğlumuz kızımız da uyacak bizim uydularımıza” (Baykurt, 27)

Kızını Kabak Musdu’ya vermek istemeyen Havana’nın gözyaşlarını dindirmek için köylü kadınların ağzından düşmeyen bir diğer sözcük ise “kader”dir. Havana bu evlilik işini bozmak istedikçe, uğraşıp didindikçe, herkes bir ağızdan bu evliliğin Allah’ın verdiği bir karar olduğunu, artık ne olursa olsun alın yazısının değiştirilemeyeceğini söylemektedir. “‘Gı sen bu olup bitenleri kendiliğinden mi olup bitiyor sanıyorsun? Oysa her şeyi yazıp çatan Allah! Bunu düşünmüyor musun? Demek senin kıza da böylesi yazıldı? Alın yazılarına akıl sıl erer mi? (...) Bir insanın alın yazılan gelir. Yazılan ise asla değişmez Havana!’” (Baykurt, 59) Onlara göre, Dürü kadınlar arasında alın yazısı güzel olandır. Varsıl evine gelin gidecektir, bolluklar içinde yaşayacaktır. Böyle bir durumda hem Havana hem de Dürü susmalı ve ayaklarına gelen bu şans değerlendirmelidir. “Hiç olmazsına düşünme bu işi Havana! Hem takdiri ilahiye karşı geliyorsun, hem kızının başına konmuş kuşu ürkütüyorsun!” (Baykurt, 59)

2.3. Evlilikte Kadının Söz Hakkı

Bireyin iradesi dışında gelişen evlilikler Fakir Baykurt’un kırsal kesim gerçeğini yasıttığı temel sorunsallardandır. Birçok aile aynı gerçeğin sonuçlarına katlanmakla birlikte Kabak Musdu ve Dürü’nün aileleri ön planda yer almaktadır.

Kabak Musdu’nun aile yaşantısına bakıldığında çok eşlilik ve kadının söz hakkının olmayışı göze çarpmaktadır. Kabak Musdu yıllar önce eşi Kamile’yi, şu anda Dürü’yü getirmek istediği gibi davullarla zurnalarla gelin getirmiş; ancak zamanla Kabak Musdu’nun gözünde Kamile, “Cinli Kamile” sıfatını taşır olmuş, evliliklerinin tadı tuzu kalmamıştır. Kabak Musdu yıllarca Cinli Kamile’nin derdini dinleyip ağrısına sızısına ortak olduktan sonra, kendi deyimiyle “gençliğinin son yılları yaşlılığının ilk yıllarında” buna daha fazla dayanmak istememektedir. “Seninle az mı geçindim? Şükret bu zamanaca yaşadığına! Yılanın ödünden, kuşun südüne, hiçbir şeyini eksik etmedim! Sızılar buldun; ocağın, ateşin başından

ayırmadım! Döndüm durdum çevrende! Sen de habire, 'Anam, anam, anam!' çektin! Katlandım..." (Baykurt, 72)

Kabak Musdu kurnazca bir yolla Dürü'yü kendine ikinci eş olarak seçtikten sonra karısı Cinli Kamile'ye bu kararı onu da gözeterek aldığını söylemiştir. Yeni gelin, Cinli Kamile'nin elini sıcak sudan soğuk suya sokmayacak, yaşı da küçük olduğundan Kamile ne derse, nasıl öğretirse öyle davranacaktır. *"Bundan sonra seni rahat ettireceğim Kamile! Elini sıcaktan soğuğa çaldırmayacağım! Oturtacağım ocağın başına, yün hırkanı giydireceğim, sabah kalkınca, 'Şu şöyle olacak, bu böyle olacak!' diyeceksin; tamam! Buyuracaksın, o yapacak!"* (Baykurt, 34) Kabak Musdu'nun böyle sözlerle amacı, Kamile'nin karşıt bir tavır sergilemesini, işini engellemesini önlemektir; ancak söylenen onca söze rağmen Kamile, üzerine kuma gelecek olmasını kabullenememektedir. Derdini ve üzüntüsünü içinde yaşamayı denese de bir süre sonra Musdu'ya bu durumu kabullenemeyeceğini ısrarla söylemektedir. İçinde biriktirdiklerini dile getirdiğinde ise Kabak Musdu'nun tehditkar tavrıyla karşılaşmış ve Kabak Musdu, yıllardır bir yastığa baş koyduğu karısını mal mülkten ve hatta kendinden mahrum bırakmakla tehdit etmiştir. Kaldı ki yeni gelin geldikten sonra ilk karısını başka bir eve göndermek, geçimini sağlamak onun için hiç önemli değildir. Hatta Kabak Musdu'ya göre, karısına bu kadar iltimas göstermesi bile kendi yüce gönüllülüğündendir. *"İyisi mi hesabını kitabını güzel yap! Güzel yap da aşağı odalardan birine kapamayım seni! Daha olmadı, Kızılca'dan bir ev tutarım, götürür atarım akılsız oğullarından biriyle içine! (...) Sakın beni kızdırma Cinli Kamile! Sakın haaa!..."* (Baykurt, 75) Ne ekonomik özgürlüğe ne de kocasına karşı koymaya yetecek eğitime ve özgüvene sahip olan Cinli Kamile bu tehditler karşısında susmak zorunda kalmıştır. Bu da kırsal kesimde kadının aile içinde hiçbir söz hakkı olmadığını açık bir göstergesidir.

Velikul ve Havana'nın aile içi ilişkileri incelendiğinde ise aile içi şiddetle de karşılaşmaktadır. Velikul yapıtın başında sakin ve yapıcı bir figürdür. Kabak Musdu'ya evet demeden önce karısına da sorması gerektiğini ve kızın üzerinde analık hakkı bulunduğunu söyler. Ancak zamanla işler sarpa sardıkça ve köyün erkekleri Velikul'a baskı uyguladıkça o da öfkesini karısı Havana'dan çıkarmaya başlar. Karı-koca arasında yaşanan gerginlikle Velikul da köy erkeklerinin isteği doğrultusunda davranmak zorunda kalmış ve karısına karşı

baskın bir erkek figür haline gelmiştir. *“Bir kızı babası nere keserse, kanı oraya akar diyorum size! Eski köye yeni adetler mi çıkaracaksınız analı kızlı ulan?”* (Baykurt, 80)

Velikul’un *“Astığım astık kestiğim kestik!”* tavırlarına rağmen Havana tutumunu değiştirmemiş, kızını vermemek için elinden geleni yapmış, ağlamış dövünmüştür. Onun bu hali Velikul’u iyice çileden çıkartmış, karısını ve kızını döverek dize getireceğini, onlara ailenin reisinin kim olduğunu kanıtlayacağını düşünmüştür. Bu sayede hem karısı ve kızı kendine karşı gelecek yüzü bulamayacak hem de Velikul köylülere daha fazla rezil olmayacaktır. *“Odanın içinde bir şimşek çaktı birden. Elini yumruk yapıp kaldırdı Velikul, kaşla göz arasında indirdi Havana’nın başına. ‘Sus dedim sana! Kes dedim sana!..’ Bir daha indirdi yumruğunu. Havana sendeledi. Başı eğildi yere. Saçı fesi dağıldı.”* (Baykurt, 80) Böylesi bir durumdan sonra Havana bir süre sonra Velikul’a karşı koymayı bırakmış, kızını kurtarmak için o ne derse, nasıl isterse öyle davranmaya karar vermiştir. Bu davranış biçimi de kendi söz hakkından vazgeçmesi ve kocasını efendisi olarak kabul etmesi anlamına gelmektedir. *“‘Tamam, Velikul! Bundan sonra sahibimi tanıdım! Hatamı anladım! Tabanlarının altını bir daha öpeyim; yavrumu getir!’* (Baykurt, 202)

Yapıtta gelişen bu olaylar Dürü’nün de annesi gibi söz hakkının olamayacağı, Musdu’ya kayıtsız şartsız teslim olacağı düşüncesini uyandırmaktadır. Ancak Dürü için Musdu demek, tiksinti demektir. Musdu demek kabus demektir. Musdu demek ölüm demektir.

Yapıtta Dürü’nün yaşadığı sorun , sadece onun değil toplumun sorunudur. Koca Linlin’in kız kardeşi Ümmü, şeker dudaklı Haçça gibi birçok genç kız Dürü’nün yaşadıklarının aynısını yaşayıp, çıkar yolu ölümden bulmuşlardır. Bunun nedeni toplumsal düzenin kız çocuklara düşündüklerini ve hissettiklerini yaşayamadıkları bir sistem dayatmasıdır.

Yapıtta irdelenen bir diğer izlek ise, cinselliğin özgürce yaşanamamasıdır. Doğduğu andan itibaren önce babasının sonra kocasının istediklerini yerine getirmekle yükümlü kadının, kendi evliliği, çocuğunun evlenmesi, kocasının üstüne bir eş daha getirmesi gibi konularda söz hakkı olmadığı gibi cinsellikte de söz hakkı yoktur. Bu durum Velikul ve Havana’nın

büyük kızı Cevriye'nin evliliğinde de görülmektedir. Cevriye evleneli daha altı sene olmasına rağmen dört çocuk doğurmuştur. Erkeğin isteklerinin kadını savunmasız bırakması kadının kendi isteklerini dile getirememesine yol açmıştır. Erkek için esas olan doyumdur ve kadının istekleri geri kalmıştır. “*Cevriye, Kırılı'ya gelin gideli altı yıl oluyor. Dört tane doğurdu. (...) 'Daha da gelecekler'inden korkuyor. Dur durak bilmiyor Hamit. Korunmayı bilmiyor. Hem de hoşlanmıyor. 'Doğuruyoruz bakalım!' diyor büküyor boynunu Cevriye.*” (Baykurt, 166)

2.4. Anne, Baba ve Kız Çocuk İlişkisi

Yapıtın ilk sayfasında sınırlandırılmış bir uzamdan söz edilebilir. Bu uzam “*Bir küçük tepenin eteğinde elli kadar ev, bir cami, bir dibek, bir çeşme, bir yunak, bir çürük okul ve elli kadar gübreliktir. Evler yan yana, birbirine bitişiktir ve toplucadır.*” (Baykurt, 1) şeklinde betimlenmiştir. Köyün bu yapısı, köylünün olan biten her şeyden haberdar olmasına ve içli dışlı bir yaşantıya neden olmuştur. Bireyin kendini sürekli baskı altında hissetmesi ve sahip olduğu itibarı kaybetme korkusu Dürü'nün aile içi ilişkilerini de şekillendirmiştir.

Özellikle Dürü ve babasının ilişkisi incelendiğinde Velikul'un aile yapısında da söylendiği gibi başlarda yapıcı bir tavır içerisinde olduğu görülür.Çevre baskısına rağmen Velikul Dürü'nün yaşının çok küçük olduğu konusunda direktmiş ama sonunda o da pes etmiştir. Yapıtın birçok bölümünde de görüldüğü gibi bu bölümünde de leitemotive tekniği kullanılmış: “*Velikul hala susuyor.*” (Baykurt, 15) ifadesiyle Velikul'un çaresizliği vurgulanmıştır.

Velikul'un kızını koruyup kollayan tutumunun çok uzun sürmemesi ve köylünün işi oldu bittiye getirmesi, Havana'yı eyleme geçirmiştir. Havana Velikul'a yüklenmiş, o Velikul'a yüklendikçe, Velikul da hıncını Dürü'den çıkarmıştır. Kızı artık canından bir parça değil, en büyük derdidir. “*Olmaz olaydın keşke de, bana da bu zulümleri göstermeyeydin!*” (Baykurt, 24) Velikul'un tavrı gün geçtikçe sertleşmiş, kaba kuvvete başvurmuş ve hatta kızını ahıra kilitlemiştir. Onun bu tavrının altında yatan asıl neden ise, “Köylü ne der?” düşüncesidir. Kadının erkeğin her dediğini yaptığı bir toplumsal ortamda büyümüş Velikul için, her dediğine kafa tutan karısı ve evlenmeyi reddeden kızı onun köydeki itibarını, onurunu zedeleyen unsurlardır. Köylünün “Koskoca adam kızına karısına sahip çıkamadı!”

demesinden her şeyden çok çekinmektedir. Bu nedenle evlilik kararı alındıktan sonra, kararından asla vazgeçmemiş, kızının mutsuzluğa sürüklendiğini görmezden gelmiştir. *“Yani şimdi sen, bu düğünü boz mu demek istiyorsun bana Koca Linlin? Düğünü boz da, ülkede yediden yetmişe herkese malamat ol mu diyorsun? (...) En iyisi, yatırıp kıtır kıtır kesmek eşşeğin sıpasını!”* (Baykurt, 176)

Havana ise ne köylüden çekinmekte ne de Kabak Musdu'nun parasını pulunu önemsemektedir. Kızının ve diğer genç kızların birer gelir kaynağı değil, narin, özel varlıklar olduğunu düşünmektedir. *“Sen bir kızsın! Elmastan, altından kıymetlisin! Gülün yaprağından, çiğdemin çiçeğinden nazıksın!”* (Baykurt, 41) Bu nedenle köydeki herkes kızının başına talih kuşu konduğuna onu ikna etmeye çalıştığında, o yine de evliliği önlemek için kocasına karşı mücadele etmiş, sağlam bir duruş sergileyerek köylüyü korkusuzca karşısına almıştır; ancak erkeğin baskın olduğu toplum yapısının getirisi olarak her seferinde susturulmuş hatta sürekli şiddete maruz kalmıştır. *“Ağlamayıp da ne yapayım? Gelmedi elimden bir çözüm! Döve döve, bağırtta bağırtta, okuya okuya tamam dedirttiler... Böyle analık mı olur? Böyle yaşamak mı olur?..”* (Baykurt, 167)

Böyle bir düzenin içinde, köyde herkes birbirinin işine o kadar çok karışmaktadır ki ne anne anneliğini ne baba babalığını bilmektedir. Annenin yerine söz söyleyen onlarca kadın, babanın yerine kararlar alan onlarca erkek vardır. Muhtardan komşu kadınlara herkes genç bir kız üzerinde söz hakkına sahip olduğunu düşünmektedir. Dürü'nün evliliği de aslında böyle gerçekleşmiş, Havana ve Velikul sürekli fikir belirten onca insan arasında kendi kızlarının geleceğine yönelik adamakıllı bir yol bulamamıştır. *“Bizim... oğlumuz da yok... kızımız da! Komşular everiyor... komşular gelin ediyor bizimkileri! Anaları da, babaları da onlar!.. Bizimkini... bize... bırakıyorlar mı? Bize laf düşürüyorlar mı?’ Gene kurşun gibi düşüyor göz yaşları.”* (Baykurt, 124)

2.5. Başkaldırı

Fakir Baykurt'un Tırpan adlı romanı kırsal kesimde kadının ezilmişliğine ve gördüğü baskıya dikkat çektiği gibi aynı zamanda kadının gücünü de ortaya koymaktadır. Yapıtın başlığı olan “Tırpan” başkaldırının sembolü, Uluguş figürü ise başkaldırının öncüsüdür.

Yapıtta yazgısını her koşulda kabullenen, edilgen, kocasının bir dediğini iki etmeyen kadın portresi çizilmektedir. Uluguş yapıtın başından itibaren köyün erkeklerine karşı olan sert tutumu ve Dürü'nün evliliğini engellemeye yönelik attığı adımlarla bu kadın profilinden ayrılmaktadır. O köyün diğer kadınlarının aksine sevdiği adamla evlenmiş, varsıllığı ön planda tutmayan düşünceleriyle köylüden sıyrılan bir kadındır.

Uluguş köyün kızlarının istemedikleri evliliklere zorlanmalarına ve çıkar yolu ölüme bulmalarına birçok kez tanıklık etmiş, aynı şeyin Dürü'nün başına gelmemesi elinden geleni ardına koymamıştır. Uluguş Dürü'nün kaçıp kaçıp sığındığı, akıl danıştığı bilgi kişidir. Uluguş adının anlamını tam anlamıyla taşıyarak Dürü'ye “ulu bir kuş” gibi önderlik etmiş, ona edilgen tavırları bir kenara bırakarak başkaldırması için yol göstermiştir.

Dürü'nün başkaldırısının sembolü, Uluguş'un roman boyunca aradığı “tırpan”dır. Uluguş evliliği engelleyemeyeceklerini anladığında Dürü'ye tırpanını vermiş, Dürü kabusu haline gelen bu evlilikten Uluguş ve Koca Linlin'in yardımıyla Kabak Musdu'yu öldürerek kurtulmuştur. Dürü'nün Kabak Musdu'yu öldürmesi içinde bulunduğu düzene bir karşı koyuş, direniştir. O Kabak Musdu'yu öldürerek sadece kendi kaderine değil, zorla evlendirilen ve ölümü seçen tüm genç kızların kaderine karşı koymuş, baskıya boyun eğmemiştir.

Yapıtın sonunda köydeki tüm genç kızların Dürü'yü sahiplenmesi ve korumaya çalışması, genç kızların bu başkaldırını sahiplendiğinin, erkeğin kadına bakış açısını değiştirmek için kadının yeterli gücü elinde bulundurduğunun kanıtıdır.

3. SONUÇ

Fakir Baykurt'un “Tırpan” adlı romanı, “*Gökçimen'i bilen azdır. Ankara'ya bağlı bir köydür bu.*” (Baykurt,1) tümceleriyle başlar. Bu tümceler okuyucuya nasıl bir uzamla karşı karşıya olduğunu az çok sezdirir. Topu topu elli evlik küçücük bir köydür Gökçimen, yıkık dökük bir okulu vardır, her şey, herkes dipdibedir. Yaratılan uzam, içinde bulunulan toplumsal düzenin

ipuçlarını da taşımaktadır. Köylünün dış dünyadan soyutlanmış bir hayatı vardır ve bu hayatı yüzyıllardır süregelen töreler, din ve para yönlendirmektedir.

Kadının bu uzamdaki yeri incelendiğinde ise dinsel ve toplumsal kuralların arasında sıkışmış, susmak zorunda bırakılmış bir kadın modeli karşımıza çıkar. Tek bir okulu olan, o okulda da doğru düzgün eğitim verilmeyen köyde, din çıkarlar doğrultusunda şekillenmiş, parası olanın istediği hale bürünmüştür. Yine aynı şekilde din kullanılarak kadının toplumdaki yeri de ikinci plana atılmıştır. Köyün hocasının öngördüğü kadın, kocasına itaat eden, onun her dediğini koşulsuz yerine getirmek zorunda olandır. Hoca bu yanlı görüşlerini “*Hazreti Peygamberimizin kadim lafi: ‘Kız kısmı on üçünde çocuk doğurur!’*” (Baykurt, 28) gibi sözlere dayandırmış, cahil halkın evliliğe ve kadına bakış açısını yönlendirmeye çalışmıştır. “Alın yazısı” kavramı da kadınlara içinde buldukları durumu bir kabulleniş yöntemi olarak gösterilmiştir. Başlarına ne geldiyse Allah’tan geldiğine inandırılan kadınlar, “*Bu karayazılar bize Kudret’ten yazılmış; sileriz sileriz, çıkmaz. Silsek de, kızsak da çıkmaz...*” (Baykurt, 37) diyerek birbirlerini teselli ederken aslında var olan düzene boyun eğmişlerdir.

Yapıtta kadının toplumsal hayattaki yerini belirleyen bir diğer etken olarak paranın üzerinde durulmuştur. Ekonomik özgürlüğü olmayan kadın eve geçindiren erkeğin her dediğini yapmakla yükümlüdür ve bu da kadının hem toplumsal düzende hem de aile içinde erkeğin arkasında ezilmesine neden olmuştur. Bu durum öyle bir hal almıştır ki evlilik alışverişi olarak görülmeye başlanmıştır. “*Eğer avucunda üç kuruşun var da, kendine yeni bir karı almak istiyorsan, Gökçimen’e git, kız al!’ derler.*” (Baykurt, 1) Kadın babasından satın alınan bir nesne yerine koyulmuş, yine kadın üzerine pazarlıklar yapılmış, evlilik alım satım olarak nitelendirilmiştir. Toplumdaki bu eşitsizlik evin içine de yansımış, kadının düşüncelerinin önemsenmediği, erkeğin karar alan tek güç olduğu bir evlilik yaşantısı ortaya çıkmıştır. Kadın bir başka deyişle köle konumuna getirilmiş, cinsellikten, anneliğe kadar her konuda susmak zorunda bırakılmıştır. Uzamın dışı kapalılığının etkisiyle toplumsal baskılar arttıkça erkeğin de itibarını kaybetme korkusu artmış, erkek sert, dediğim dedik bir rol üstlenmiştir. Aile ilişkileri bu çerçevede şekillenmiş, yüceltilen erkekler ve sürekli aşağılanan, baskıyla susturulan kadınlar yaratılmıştır.

Toplumdaki ahlak yapısında da paranın etkisi görülür. Parayı elinde bulunduran erkek her istediğini yapabilme özgürlüğünü kendinde bulmuş ve ahlaki değerleri kendi isteklerine göre şekillendirmiştir. Kabak Musdu'nun Selver Hatun'u taciz etmesi ve zaten evliyken bir kez daha evlenmek istemesine, köylünün hiçbir ses çıkarmaması toplumdaki ahlaki çöküntünün açık birer göstergesidir.

Fakir Baykurt, yapıtında din olgusunun, toplumsal düzenin ve ekonomik sıkıntıların kadının toplumdaki yerini nasıl belirlediğini irdelemiş, kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılıkların toplumsal eşitsizliği yarattığı gerçeğine parmak basmıştır. Kırsal yaşam gerçeğinin gözler önüne serildiği yapıtta, yoksul ve eğitimsiz olan halkın parası olanı yüceltişi ve evlilik dahil tüm olguların parayla ilişkilendirildiği, paranın her kapıyı açan bir anahtar olduğu vurgulanmıştır. Din olgusu üzerinde özellikle durulmuş, kadercî yaklaşım ve dinin çıkarlara alet edilerek, yanlış aktarımı romanın yadsınamayacak bir bölümünü oluşturmuştur.

“Tırpan”da kadının ezilmişliğine yer veren diğer yapıtlardan farklı olarak kadının başkaldırısı önemli bir yer tutmaktadır. Uluguş ve Dürü figürleriyle Fakir Baykurt kadınların direnecek güce sahip olduklarının altını çizmiş, toplumun kadına bakış açısını değiştirecek ögenin yine kadın olduğunu vurgulamıştır.

Sözcük Sayısı:3794

4. Kaynakça

Baykurt, F. (2007). *Tırpan*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Kabacalı, A. (1978). Fakir Baykurt'la Konuşma. *Milliyet Sanat Dergisi* .